

Słowa kluczowe: posługi stałe, święcenia niższe, reforma liturgiczna, papież Franciszek, kobieta w liturgii

Keywords: Ministries, Minor orders, Liturgical Reform, Pope Francis, Women in liturgy

*Dawid Makowski*¹

PAPIESKI UNIWERSYTET ŚW. ANZELMA, RZYM, WŁOCHY

ORCID: 0009-0003-6007-0393

STAŁE POSŁUGI KATECHISTY, LEKTORA I AKOLITY DLA KOBIET W DYSKUSJI OKOŁOSOBOROWEJ I POSOBOROWEJ SOBORU WATYKAŃSKIEGO II

Posługi liturgiczne są czymś wprost wpisanym w życie Kościoła, który używa ich do określenia swojej własnej sakramentalności (Bourgeios, 2001, s. 339). Kościół nie jest natomiast muzealnym eksponatem, lecz żywym organizmem, który się zmienia, przez co także liturgia (i wszystko to, co jej dotyczy) podlega pewnym modyfikacjom (De Saventhem, 1968, 115). Mając to na uwadze, wszelkie działania posoborowych komisji liturgicznych działających na rzecz odnowy liturgicznej należałoby nazwać pracą dla ludzi współczesnych tym działaniom, aby oni poznali, że liturgia jest żywa (Sacra Rituum Congregatio et Consilium ad Exsequendam Constitutionem de Sacra Liturgia, 1967, 39). Nic więc dziwnego, że również do posług liturgicznych przynależy zmienność, a nie stałość formy (Croce, 1948, 310).

1 **Dawid Makowski** – student teologii na Papieskim Uniwersytecie św. Anzelma w Rzymie (Piazza dei Cavalieri di Malta, 5, 00153 Roma RM, Włochy), założyciel i koordynator projektu „Z pasji do liturgii”, członek Komisji Liturgicznej Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej (e-mail: dawid.makowski@anselmianum.com).

Mówiąc o posługach liturgicznych dla świeckich (warto to już tutaj dopowiedzieć), ma się bowiem na myśli trzy urzędy Kościoła: lektoratu, akolitu i katechistatu (Franciscus, 2021a, 532; Makowski, 2023a, 25; Paulus VI, 1972, 532). Są to bowiem w sensie historycznym dzisiejsze odpowiedniki dawnych czterech święceń niższych (ostiaratu, lektoratu, egzorcystatu, akolitu) i jednego święcenia wyższego (subdiakonatu), które zostały zniesione w 1972 r. (Paulus VI, 529). Tych pięć stopni posiadało pięć cech charakterystycznych: zarezerwowanie ich udzielania dla duchowieństwa, przypisywanie im wykonywania szeregu funkcji w akcie liturgicznym, obiektywna stałość każdego ze stopni, cel duchowy przypisany do każdego urzędu i powstanie ze względu na rozkaz kościelny (Gerosa, 1999, 327). Podobne cechy posiadają dziś wyżej wymienione trzy posługi prawnie ustanowione (Vitali, 2022, 606). Jediną różnicą jest to, że są one przeznaczone dla świeckich, a nie dla duchownych, gdyż w przeciwieństwie do dawnych święceń niższych ich źródło nie tkwi w sakramencie święceń, lecz w sakramentach inicjacji chrześcijańskiej, zwłaszcza zaś w chrzcie św. (Aymans, 2020, 313; Bulgarelli, 2023, 56). Dzisiaj jest to o tyle istotne, o ile dawne czynności przeznaczone wyłącznie dla duchownych mogły wykonywać świeccy mężczyźni i świeckie kobiety.

Dlatego celem niniejszego artykułu jest próba przybliżenia okoliczności powstania papieskiego dokumentu modyfikującego kanon 230 § 1 Kodeksu prawa kanonicznego. Nie będzie to jednak próba żadnego powielenia wykonanej już niedawno pracy na temat genezy dopuszczenia kobiet do posług stałych (Bartholomaeus, 2022, 55–73). Pewnego rodzaju novum prezentowanego tekstu jest bowiem wyjście nie tyle od decyzji papieża Franciszka, ile od listów biskupów, którzy w latach 1959–1960 pisali sprawozdania m.in. na temat problemów Kościoła względem posług liturgicznych. Ten punkt wyjścia pozwala dostrzec ówczesne pragnienia dotyczące przyszłej odnowy – istniejących jeszcze wówczas – święceń niższych. Dopiero dzięki temu lepiej dostrzec można teologiczny aspekt odnowy, wyrażony najpierw w dokumentach soborowych, a następnie papieskich. To z kolei pozwala zrozumieć w nieco innym świetle, dlaczego papież Franciszek zmienił dyscyplinę prawną względem przyjmowania posług, dopuszczając do nich także kobiety.

1. SYTUACJA WYJŚCIOWA DLA REFORMY POSŁUG LITURGICZNYCH

W pierwszym rozdziale tego artykułu skupiono uwagę na sytuacji wyjściowej dla reformy posług liturgicznych, czyli innymi słowy – dla rzeczywistości zastanej przez przyszłych ojców soborowych i członków komisji pracujących nad wdrożeniem założeń odnowy liturgicznej w życie. Wielu bowiem biskupów podkreślało od lat potrzebę pogłębienia tematu posług liturgicznych w aspekcie doktrynalnym

(Franciscus, 2021b, 169). Już na wstępie trzeba powiedzieć, że XX-wieczna sytuacja ze święceniami niższymi była bardzo skomplikowana, co wynikało z wczesnośredniowiecznej dyscypliny kościelnej względem stopni niższych, które stanowiły „drabinę” hierarchii kleryckiej, zdefiniowaną później przez Sobór Trydencki (1545–1563), który podkreślił znaczenie sakramentu święceń, więc także stopni niższych od diakonatu (Croce, 1948, 258; Lécuyer, 1970, 99; Martimort, 1985, 147). Nie było to oczywiście działanie negatywne, gdyż należałoby rzec, że w perspektywie ówczesnych problemów było to konieczne (Gręzlikowski, 2003, 171–226). Niemniej jednak zrodziło się tu pytanie o świeckich przy ołtarzu, które było o tyle istotne, o ile dotychczasowa praktyka zdawała się wskazywać na to, że jedynymi właściwymi posługującymi w liturgii są osoby duchowne (Fischer, 1938, 37–75). Wszak ostatnie wzmianki na temat tego, że osoby świeckie w jakiś sposób partycypowały w czynnościach liturgicznych przy ołtarzu, znajdują się w kanonach synodu w Tours z 567 r. (Concilium Turonicum, 2020, 22). Zagadnienie obecności świeckich przy ołtarzu niejako powróciło w czasach trydenckich i potrydenckich, kiedy odwołnie zaczęto wprowadzać praktykę służenia świeckich mężczyzn przy ołtarzu zamiast wyświęconych kleryków, których – ze względu na konieczność odbywania nauki w seminariach duchownych – zaczęło brakować w przestrzeniach wielu parafii (Makowski, 2024a, 68–69). Mimo że Stolica Apostolska była początkowo negatywnie nastawiona do takich praktyk, musiała w końcu zmienić zdanie, podobnie jak to miało miejsce względem służby śpiewaczej kobiet w chórach: najpierw na nią nie zezwalano, a następnie – stopniowo – modyfikowano wcześniej ustalone normy (Sacra Rituum Congregatio, 1898, 40–41, 334). Bardzo istotny w tym względzie był pontyfikat papieża Piusa XII (†1958), który zaaprobował zarówno udział świeckich ministrantów w liturgii (jednak tylko wtedy, gdy brakowało wyświęconego kleryka), jak również śpiew kobiet w chórach (Pius XII, 1947, 592; Pius XII, 1956, 23).

Skoro więc osoby świeckie zaczęły brać udział w liturgii nieco bliżej ołtarza, rozumiejąc to w ten sposób, że zaczęto im powierzać odpowiednie funkcje liturgiczne, należy zapytać: co w tym czasie działo się z duchownymi mającymi święcenia niższe? W teorii to właśnie oni byli nadal pierwszorzędnymi usługującymi w liturgii (Sacra Congregatio de Disciplina Sacramentorum, 1949, 508; Szwagrzyk, 1957, 317–322). Jednak na próżno szukać odzwierciedlenia tych założeń w praktyce – i to nie tylko w wymiarze liturgii parafialnej czy diecezjalnej, ale również seminaryjnej (Małaczyński, 1963, 121). Wynikało to przede wszystkim z niezrozumienia istoty święceń niższych od diakonatu. Był to problem na tyle znaczący, że to właśnie on zatrzymał na pewien czas późniejsze prace nad reformą święceń niższych (Lécuyer, 1970, 99; Marini, 2009, 127; Martimort, 1985, 147). To niezrozumienie znaczenia święceń niższych wynikało więc zarówno z pewnego rodzaju „fikcyjności” ich

istnienia, gdyż teoretyczne założenia nie miały miejsca w praktyce, jak również ze stosunkowo nowej praktyki angażowania świeckich w czynności liturgiczne (Makowski, 2024a, 79–80).

Kiedy więc papież Jan XXIII (†1963) w dniu 17 maja 1959 r. powołał do istnienia Komisję Przedprzygotowawczą Soboru Watykańskiego II, wielu biskupów – na prośbę tegoż organu – zaczęło dzielić się swoimi spostrzeżeniami dotyczącymi ówczesnych newralgicznych tematów z obszaru funkcjonowania Kościoła, wśród których znalazła się pokaźna liczba wniosków na temat problemów i propozycji odnowy święceń niższych (Ioannes XXIII, 1960, 22; Paulus VI, 1972, 529). Dostrzegano bowiem problem przestarzałości święceń niższych, które nie odpowiadały już ówczesnym potrzebom Kościoła (Dorni, 1960, 546; McCarthy, 1960, 334–345; Schoenmaeckers, 1960, 128–129; Schneiders, 1960, 233; Wittebols, 1960, 197). Niektórzy mówili wprost o tym, że przyjmowanie święceń niższych niosło za sobą jedynie tytuł nominalny aniżeli rzeczywiste czynności (Lucey, 1960, 73). Proponowano więc powierzać je świeckim (Brellinger, 1960, 515; Dubois, 1960, 225; Köstner, 1960, 71; Malchiodi, 1960, 803; Melendro, 1960, 475; Pardy, 1960, 61). Niektórzy biskupi wzmiankowali tu nie tylko o świeckich mężczyznach, ale i o kobietach (Conferentia Episcopalis Fuldensis, 1960, 766; Olano Y Urteaga, 1960, 332). Wielokrotnie wskazywano na to, że istnieją funkcje liturgiczne pełnione przez świeckich, które są przypisane do niektórych święceń niższych, przez co mogliby oni przyjmować urząd kościelny – np. kościelni czy zakrystianie urząd ostiariusza (D’Souza, 1960, 191; Polachirakal, 1960, 206–208; Quint, 1960, 606; Tonetti, 1960, 243). Sama bowiem Święta Kongregacja Obrzędów wskazywała na to, że nie widzi zbyt wielu trudności, aby święcenia niższe były powierzane osobom świeckim, lecz pytała o sens takiej modyfikacji, skoro świeccy pełnili już główne czynności każdego z tych urzędów kościelnych bez przyjmowania święceń (Sacra Congregatio de Disciplina Sacramentorum, 1960, 88–89). Konieczne zatem było nie tylko zastanowienie się nad reformą święceń, ale w ogóle pochylenie się nad kwestią teologii laikatu (Neuhäusler, 1960, 693).

2. TEOLOGICZNY KONTEKST ODNOWY LITURGICZNEJ

Temat święceń niższych i subdiakonatu, tak szeroko poruszany przez biskupów, nie stał się jednak tematem prac soborowych (Paulus VI, 1972, 529). Kwestia reformy święceń niższych i subdiakonatu nie została bowiem wówczas podjęta, gdyż ojcowie soborowi skupili się w sposób szczególny na temacie przywrócenia diakonatu stałego (Kwiatkowski, Makowski, 2024, 151; Wiltgen, 2001, 120). We wszystkich dokumentach uchwalonych przez Sobór Watykański II (1962–1965)

sformułowanie „święcenia niższe i subdiakoniat” pojawia się tylko raz – w Dekrecie o katolickich Kościołach wschodnich „*Orientalium Ecclesiarum*” z dnia 21 listopada 1964 r. (*Sacrosanctum Oecumenicum Concilium Vaticanum II*, 1965b, 81–82). Jeśli więc chciano by doszukiwać się w soborowych konstytucjach, dekretach lub deklaracjach jakichkolwiek wzmianek na temat odnowy tych urzędów kościelnych, należałoby raczej myśleć tu o ogólnie skonstruowanym jednym punkcie soborowej Konstytucji o liturgii świętej „*Sacrosanctum Concilium*”, w którym zawarto wzmiankę na temat konieczności poprawienia obrzędów święceń (*Sacrosanctum Oecumenicum Concilium Vaticanum II*, 1964, 119).

Nie było jednak tak, że sobór nie uczył żadnego kroku w kierunku reformy – wręcz przeciwnie, bo można uznać, że wówczas został przygotowany fundament do późniejszego dzieła odnowy liturgicznej w zakresie omawianym w tym artykule (Parzych-Blakiewicz, 2016, 181–195). Istotne jest tu dostrzeżenie, że biskupi obradujący na soborze żyli w czasie, który nastąpił po wielkich zmianach społeczno-gospodarczych, mających duży wpływ na szczególnego rodzaju zwrócenie uwagi Kościoła na swych wiernych świeckich: ich godność, ich misję i ich relację z duchowieństwem (Noe, 1983, 252). Temat laikatu był bowiem jednym z głównych zagadnień ostatniego soboru (Proniewski, 2006, 119–130). Dzięki tej refleksji teologicznej nad posłannictwem świeckich w Kościele spojrzano inaczej na kwestię święceń niższych od diakonatu, przestając pomału rozumieć je jako część sakramentu święceń na rzecz przyporządkowywania ich raczej do sakramentów inicjacji chrześcijańskiej (*Sacrosanctum Oecumenicum Concilium Vaticanum II*, 1965a, 37). Spośród nich szczególne miejsce ma tutaj chrzest – źródło posługi świeckich w Kościele (Sikora, 2015, 86–87). To właśnie ten sakrament uzdalnia człowieka do pełnienia posługi względem wspólnoty (także liturgicznej), poprzez którą włącza się on w dzieło ewangelizacji świata (Każmieruk, 2014, 92).

To założenie, będące fundamentem dzisiejszego rozumienia posług, wyniknęło z wcześniejszych refleksji na temat Kościoła, wyrażonych przede wszystkim w Encyklice „*Mystici Corporis*” papieża Piusa XII (†1958) z dnia 29 czerwca 1943 r. W niej podkreślono wspólnotę jednego ciała, którego członki mają różne funkcje, ale ich głową jest Chrystus (Pius XII, 1943, 200–201). Wspominana wspólnota może zaistnieć pomiędzy członkami właśnie dlatego, że istnieje pewne spoiwo, którym jest chrzest św. (Pius XII, 1943, 202–203). Dostrzega się więc tutaj elementy zbieżne z późniejszą nauką soborową, która o tyle jest tu istotniejsza, o ile – w przeciwieństwie do papieskiej encykliki – wskazuje na znaczenie zarówno świeckich, jak również Kościoła w odniesieniu do współczesnego świata (*Sacra Rituum Congregatio*, 1971, 10). Dlatego też prace nad przyszlými dokumentami soborowymi na temat Kościoła i laikatu były pisane na nieco innym fundamencie aniżeli wspomniana ency-

klika papieska: o ile papież Pius XII (†1958) wychodził od aspektu chrystologicznego, o tyle ojcowie soborowi opierali się na aspekcie trynitologicznym (Gogolewski, 1966, 101). Dlatego perspektywa soborowa, wyrażona chociażby w przywoływanej już Konstytucji o Kościele, podkreśla teandryczny charakter Kościoła (*Sacrosanctum Oecumenicum Concilium Vaticanum II*, 1964, 37). To właśnie w nim mają swoje miejsce różne grupy wierzących, spośród nich najliczniejszą są świeccy, dający swoje świadectwo o Bogu w miejscach swego przebywania (Kołodziej, 2012, 121). Ich misja jest wyrażana – albo lepiej: powinna być wyrażana – przede wszystkim w liturgii, czyli czynności z natury eklezjalnej, w której bierze udział cały Kościół (Midili, 2015, 188). Dlatego tak ważne jest dziś wspólnotowe celebrowanie liturgii (Lengeling, 1966/1967, 313–314).

W tej perspektywie nie jest niczym dziwnym, że mówi się o „świeckości” posług liturgicznych umiejscowionych przed diakonatem (Makowski, 2024b, 197–198). Są to bowiem posługi laikatu, co widać w ich obecnym obrzędzie udzielania, zwanym ustanowieniem do posługi (Graulich, 2021, 110; Interlandi, 2023, 262–285). Istotne jest tu dostrzeżenie, że teologia ta zawsze obejmowała w tym obszarze świeckich mężczyzn razem ze świeckimi kobietami (Loretan, 1994, 229). Fakt, że do wydania przez papieża Franciszka motu proprio „*Spiritus Domini*” nie udzielało kobietom posług stałych, można uzasadniać jedynie kwestiami dyscyplinarnoprawnymi, ale nigdy teologicznymi (Caban, 2007, 66). Rozwój doktrynalny ukazał bowiem, że posługi poniżej diakonatu są zasadniczo różne od urzędów związanych z sakramentem święceń (Franciscus, 169–170).

3. DOPUSZCZENIE KOBIEC DO PRZYJMOWANIA I WYPEŁNIANIA POSŁUG STAŁYCH

Mając już na uwadze dzisiejszą teologię posług liturgicznych, należy zauważyć pewnego rodzaju ewolucję dopuszczania kobiet do przyjmowania posług stałych. Prawdą jest bowiem, że w kwestii upoważniania kobiet do pełnienia czynności liturgicznych Kościół zawsze kierował się ostrożnością (Makowski, 2024a, 95). Zwyczajem Kościoła nie była bowiem żeńska służba liturgiczna, ale męska (Lercaro, 1966, 157–161). W pewnym momencie zaczęto to jednak zmieniać pod wpływem nowego spojrzenia na eklezjologię i teologię laikatu, które przewyciężyło dawne pojmowanie stopni służby liturgicznej wyłącznie w odniesieniu do sakramentu święceń (Kunzler, 2002, 218).

Jednym z większych osiągnięć Soboru Watykańskiego II (1962–1965) w omawianej kwestii było uznanie, że wszelkie czynności liturgiczne wypełniane przez świeckich są prawdziwymi funkcjami liturgicznymi, co wyrażono w Konstytucji o Kościele (1964, 37).

tucji o liturgii świętej „Sacrosanctum Concilium” (Sacrosanctum Oecumenicum Concilium Vaticanum II, 1963, 107). To stwierdzenie jest tu o tyle istotne, o ile po raz pierwszy od wielu wieków stwierdzono, że wszystko, co świeccy robią w liturgii jako ministranci, lektorzy, komentatorzy czy członkowie chóru, nie stanowi czynności zastępczej. Widać tu więc zerwanie z dotychczasowym rozumieniem pełnienia funkcji liturgicznych przez świeckich, których traktowano jako usługujących „drugiej kategorii”, mających do wykonania pewne czynności liturgiczne za nieobecnych duchownych (Famoso, 1965, 94). Konsekwencją zmiany podejścia Kościoła względem czynności liturgicznych spełnianych przez świeckich było zmodyfikowanie prawa liturgicznego w celu dopuszczenia ich do pełnienia poszczególnych funkcji w zgromadzeniu liturgicznym, co dokonało się już w 1965 r. (Makowski, 2023b, 29–40; Makowski, 2024a 78–85). Jednocześnie zezwolono im na przygotowywanie i dotykane naczyń liturgicznych przez świeckich, co wcześniej – z wyjątkiem zgody ordynariusza miejsca – było zabronione (Greniuk, 1967, 175). Zaczęto więc powoli dokonywać dzieła deklerykalizacji służby liturgicznej, przez co czymś bardzo istotnym jest dostrzeżenie, że posoborowe wydanie *Ritus Servandus* – w przeciwieństwie do swego odpowiednika z 1962 r. – nie zawierało już wzmianki o ubiorze ministrantów, który dawniej stanowił strój duchowny, pozostawiając miejsce na przyszłą modyfikację szat liturgicznych, aby nie kojarzyły się one z duchowieństwem (Congregatio de Culto Divino et Disciplina Sacramentorum, 2008, 339; Sacra Rituum Congregatio, 1965a, 30). Jednym z innych tego typu działań było dopuszczenie świeckich – najpierw wyłącznie płci męskiej, a od 1969 r. również żeńskiej – do odczytywania lekcji mszalnych oraz opisu męki Pańskiej (Sacra Rituum Congregatio, 1965a, 11; Sacra Rituum Congregatio 1965b, 413–414). Jeżeli natomiast chodzi o chóry, to – używając sformułowania papieża Pawła VI (†1978) – należy wspomnieć o ich „uroczystym powrocie” do kultu liturgicznego (Paulus VI, 1966, 155–156). Dzięki temu liturgia zaczęła się jawić jako celebrowanie wspólnotowe (Lengeling, 318).

Sytuacja ze służbą kobiet była podobna, gdyż powoli zaczęto je w większym stopniu angażować w czynności liturgiczne, mimo że początkowo nie pozwalano im być ministrantkami (Makowski, 2024a, 95). Wydaje się, że początkowo przewidywano dla nich głównie muzyczne czynności liturgiczne, dlatego też w wydanej dnia 5 marca 1967 r. Instrukcji o muzyce sakralnej „*Musicam sacram*” pozwolono na tworzenie chórów żeńskich, zmieniając tym samym dotychczasowe rozporządzenia, pozwalające jedynie na zakładanie chórów męskich lub ewentualnie mieszanych (Sacra Rituum Congregatio, 1967, 307). Dopiero dwa lata później zezwolono im na odczytywanie lekcji mszalnych, a od 1970 r. pozwalano na czytanie intencji modlitwy powszechnej i komentarzy liturgicznych, a także na zbieranie składki w ko-

ściele, pełnienie funkcji porządkowych wewnątrz kościoła oraz na służbę kantorską (*Missale Romanum*, 1969, 31; *Sacra Congregatio pro Cultu Divino*, 1970, 700–701). Dostrzega się więc tutaj, że modyfikacje prawa do wydania pierwszego posoborowego mszału rzymskiego dopuściły płęć żeńską do pełnienia najważniejszej funkcji liturgicznej lektora: proklamowania słowa Bożego.

Kodeks prawa kanonicznego z 1983 r. w jednym ze swoich kanonów po-
dał w wątpliwość dotychczasowe zabranianie pełnienia przez kobiety służby mi-
nistrantek (*Codex Iuris Canonici*, 230 § 3). Problemy z interpretacją normy praw-
nej, mówiącej – bez rozróżnienia płci – o nadzwyczajnych czynnościach wiernych
świeckich były na tyle duże, że konieczne okazało się wydanie osobnego dokumen-
tu przez Stolicę Apostolską, precyzującego współpracę pomiędzy wyświęconymi
szafarzami a wiernymi świeckimi (Krakowiak, 2001, 35–76). Niemniej skupiając
się na kwestii ministrantury kobiet, należy zaznaczyć, że u podstaw dopuszczenia
praktyki służenia dziewcząt i kobiet przy ołtarzu stała nota Papieskiej Rady ds.
Interpretacji Tekstów Prawnych, która w dniu 11 czerwca 1992 r. pozwoliła – za
zgoda biskupa diecezjalnego – służyć kobietom tymczasowo przy ołtarzu (*Pontifi-
cium Consilium de Legum Textibus Interpretandis*, 1992, 541). Następnie doprecy-
zowano, że dopuszczenie kobiet do ołtarza nie może odbywać się kosztem męskich
zespołów liturgicznych (*Congregatio de Culto Divino et Disciplina Sacramentorum*,
1994, 334). Te dwie normy zostały później zawarte w instrukcji o tym, co należy
zachowywać, a czego unikać w związku z Najświętszą Eucharystią, wydanej przez
Kongregację Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów w dniu 25 marca 2004 r.
(*Congregatio de Culto Divino et Disciplina Sacramentorum*, 2004, 565–566). W ten
sposób kobiety dopuszczono do pełnienia głównych czynności akolitów, więc zda-
niem niektórych nielogiczne było dalsze zabranianie im przystępowania do posługi,
której czynności *de facto* mogły już pełnić (Barr, 2000, 229).

Co więc zmienił papież Franciszek? Modyfikując jeden z kanonów prawa
kanonicznego, dopuścił kobiety do pełnienia urzędu związanego z pełnieniem
posługi, dając im tym samym możliwość realizacji swojego życiowego powołania
w trzech dzisiejszych posługach Kościoła: lektoracie, akoliticie lub katechistacie
(Draguła, 2022, 64). Jest to niewątpliwie wyeksponowanie chrzcielnego kapłaństwa
wiernych świeckich, które pozostaje wspólne dla kobiet i mężczyzn (Przeczewski,
2013, 100). Dostrzega się to szczególnie na przykładzie posługi katechistatu, gdyż
jest to jedyny urząd Kościoła, nieistniejący na dwa sposoby, jak lektorat oraz ako-
litat, które to posługi są stopniami stałymi dla wiernych świeckich, ale i przejścio-
wymi dla kandydatów do święceń – ta druga sytuacja nie ma miejsca w przypadku
katechistatu (Polak, 2023, 241). Wszak do tej posługi mogą pretendować wyłącznie
ci wierni świeccy, którzy nie są w drodze do przyjmowania święceń (*Congregazio*

per il Culto Divino e la Disciplina dei Sacramenti, 2021, 8). Wskazuje się więc tutaj wyrażenie na charakter świecki posług liturgicznych (Bider, 2021, 84).

ZAKOŃCZENIE

Zauważa się zatem tutaj pewien proces, którego znaczy rozwój przypadł na ostatnie stulecie, w którym to temat laikatu stał się bardzo istotnym zagadnieniem dla Kościoła. Temat ten jest na tyle ważny, że zajmują się z nim różne dziedziny teologiczne w sposób korelatywny (Draguła, 2022, 60). Dostrzega się to w papieskim motu proprio „Spiritus Domini” z dnia 10 stycznia 2021 r., w którym mówiąc o chrzcie, wchodzi się na grunt sakramentologiczny, wzmiankując o laikacie, podkreśla się walor eklezjologiczno-dogmatyczny, a modyfikując normy dyscyplinarne, porusza się kwestie prawa kanonicznego (Franciscus, 2021a, 169–170). Trzeba bowiem pamiętać, że odnowa liturgiczna była związana z całościową odnową Kościoła: eklezjologiczną, misyjną, antropologiczną, ekumeniczną, biblijną, prawną, dogmatyczną itd. (Häussling, 1994, 122).

Dopuszczenie kobiet do pełnienia posług liturgicznych było niewątpliwie przyznaniem im nieco większej misji w Kościele (Ledot, Imakulata, 2023, 185). Jednocześnie znaczną rolę odegrał tu charyzmat, gdyż winien on zawsze służyć wspólnocie, w której posługuje osoba obdarzona urzędem lektora, akolity czy katechisty (Biela, 2024, 298). Jej aktywny udział we wspólnocie nie ogranicza się do samej liturgii, ale jednak w niej znajduje swój szczyt i źródło (Mazza, 2013, 313–334). Przekazana im posługa przez biskupa w akcie liturgicznym ukazuje ich szczególną misję w Kościele, który zleca im konkretne zadania do wypełniania zarówno jako czynności liturgiczne, jak również jako dzieła charytatywno-katechetyczne (Haller-mann, 1999, 208–209).

Zatem dokument papieża Franciszka w świetle dyskusji okołosoborowej pozwala dostrzec dalekosiężny kontekst odnowy, którego istotnym elementem była dokonana dnia 15 sierpnia 1972 r. reforma święceń niższych, mająca swoją kontynuację w 2021 r. (Bartocha, 2022, 58–60). W ten sposób dostrzega się, jak zmieniono rzeczywistość związaną z posługami niższymi od diakonatu, kierując się zarówno szlachetnymi pragnieniami odnowy wynikającymi z dotychczasowej praktyki, jak również pogłębieniem doktryny Kościoła, wzmiankującej przede wszystkim o wspólnym kapłaństwie chrzcielnym dla wszystkich wiernych świeckich (Lameri, 2021, 114).

Bibliografia

- Aymans, W. (2020). Die Träger kirchlicher Dienste. W: S. Haering i in. (red.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, wyd. 3, Regensburg: Verlag Friedrich Pustet.
- Barr, D. L. (2000). The obligations and rights of all the christian faithful. W: J. P. Beal i in. (red.), *New Commentary on the Code of Canon Law* (291–303). New York: Paulist Press.
- Bartocha, W. (2022). Prawno-liturgiczne konsekwencje zmiany brzmienia kan. 230 § 1 Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku. Geneza dopuszczenia kobiet do podjęcia na stałe posługi lektoratu i akolitu w świetle motu proprio Spiritus Domini. *Liturgia Sacra. Liturgia – Musica – Ars*, 60(2), 55–73.
- Bider, M. (2021). Wymiar prawno-liturgiczny stałej kobiecej posługi akolitu w świetle nowelizacji kan. 230 § 1 Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku. *Kościół i Prawo*, 10 (1), 69–88.
- Biela, B. (2024). The Role of the Ministry of Lector and Acolyte in the Context of the Instruction for Parishes in the Service of Evangelisation (June 29, 2020) and the Letter Spiritus Domini (January 10, 2021). *Verbum Vitæ*, 42 (2), 285–302.
- Bourgeios, D. (2001). *Duszpasterstwo Kościoła*, tłum. M. Tryc-Ostrowska, Poznań: Pallottinum.
- Bulgarelli, V. (2023). Comunidad parroquial y ministerio laical. *Actualidad Catequética para la evangelización*, 273 (2), 53–77.
- Brellinger, L. (1960). Littera. *Acta et documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando*, I/2 (4), 515–519.
- Caban, P. (2007). Szafarz zwyczajny i nadzwyczajny w posłudze sakramentu Eucharystii. *Ruch Biblijny i Liturgiczny*, 60 (1), 63–68.
- Codex Iuris Canonici. Auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (1986). Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana.
- Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum (1994). Lettera circolare al presidenti delle Conferenze Episcopali sul servizio liturgico del laici. *Notitiæ*, 30, 333–335.
- Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum (2004). Instructio de quibusdam observandis et vitandis circa sanctissimam Eucharistiam. *Acta Apostolicæ Sedis*, 96, 549–601.
- Congregatio de Culto Divino et Disciplina Sacramentorum (2008). *Institutio Generalis Missalis Romani*, editio typica tertia emendata, Città del Vaticano: Typis Polyglottis Vaticanis.
- Congregazio per il Culto Divino e la Disciplina dei Sacramenti (2021). *Lettera ai Presidenti delle Conferenze dei Vescovi sul Rito di istituzione dei Catechisti*. Pabrano z: <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2021/12/13/0845/01773.html> (7.03.2025).

- Concilium Turonicum. (2022). Canones. W: H. Pietras (red.), *Acta synodalia ab anno 553 ad annum 600* (19–39). Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Conferentia Episcopalis Fuldensis. Littera. *Acta et documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando*, I/2 (1), 734–771.
- Croce, W. (1948). Die niederen Weihen und ihre hierarchische Wertung: Eine geschichtliche Studie. *Zeitschrift für Katholische Theologie*, 70(3), 257–314.
- De Saventhem, E. M. (1968). Una voce – nunc et semper? W: F. Henrich (red.), *Liturgiereform im Streit der Meinungen* (111–144). Würzburg: Echter.
- Dorni, M. L. (1960). Littera. *Acta et documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando*, I/2 (3), 543–547.
- Dubois, M. M. (1960). Littera. *Acta et documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando*, I/2 (1), 219–228.
- Draguła, A. (2022). Posługa lektora i akolity w perspektywie teologii laikatu. *Teologia i Moralność*, 17 (2), 59–73.
- D'Souza, A. A. (1960). Littera. *Acta et documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando*, I/2 (4), 191–195.
- Famoso, S. (1965). The General Norms for Liturgical Reformation. W: A. Bugnini, C. Braga (red.), *The Commentary on the Constitution and on the Instruction on the sacred liturgy* (83–87). New York: Benziger Brothers.
- Fischer, B. (1938). Der niedere Klerus bei Gregor dem Grossen: Ein Beitrag zur Geschichte der Ordines Minores. *Zeitschrift für katholische Theologie*, 62 (1), 37–75.
- Franciscus. (2021a). Litteræ Apostolicæ Motu Proprio datæ „Antiquum Ministerium” quibus ministerium Catechistæ instituitur. *Acta Apostolicæ Sedis*, 113, 527–533.
- Franciscus. (2021b). Litteræ Apostolicæ Motu Proprio datæ „Spiritus Domini” quibus canonis 230 § 1 Codicis Iuris Canonici norma de aditu personarum femini sexus ad institutum ministerium Lectoratus et Acolythatus mutantur. *Acta Apostolicæ Sedis*, 113, 169–170.
- Gerosa, L. (1999). *Prawo Kościoła*, tłum. I. Pękalski, Poznań: Pallottinum.
- Gogolewski, T. (1966). Nauka o mistycznym ciele Chrystusa w świetle nowej Konstytucji Dogmatycznej o Kościele. *Collectanea Theologica*, 36 (1–4), 93–111.
- Graulich, M. (2021). Leitung, Vollmacht, Ämter und Dienste – Römische Perspektiven. W: T. Meckel, M. Pulte (red.), *Leitung, Vollmacht, Ämter und Dienste. Zwischen römischer Reform und teilkirchlichen Initiativen* (11–32). Münster: Aschendorff Verlag.
- Greniuk, F. (1967). Uprawnienia ministrantów w nowym „Ordo Missæ”. *Collectanea Theologica*, 37 (2), 174–175.

- Gręźlikowski, J. (2000). Czym był dla Kościoła Sobór Trydencki (1545–1563)? (Refleksje w 440. rocznicę od zakończenia obrad). *Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawnohistoryczny*, 46 (3-4), 171–226.
- Häussling, A. A. (1994). *The Meaning of the Liturgy*, Collegeville: Liturgical Press.
- Hallermann, H. (1999). Kirchliche Ämter ohne sakramentale Grundlage? Die Ämter der Pastoral- und Gemeindereferentinnen/-referenten in der kirchlichen Rechtsordnung. *Trierer theologische Zeitschrift*, 108 (3), 200–219.
- Ioannes XXIII. (1960). Constitutio Commissionis Antepreparatoriæ. *Acta et documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando*, I/1, 22–23.
- Interlandi, R. (2023). Ministeri laicali: istituti o riconosciuti di fatto. *Quaderni di diritto ecclesiale*, 36, 262–284.
- Kazmieruk, W. (2014). Kapłaństwo wspólne w celebracji Eucharystii. *Teologia i Człowiek*, 28 (4), 83–96.
- Kołodziej, M. (2012). *Zgromadzenie liturgiczne jako rzeczywistość teologiczno-kanoniczna w ministerialnym posługiwaniu Kościoła*. Wrocław: Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu.
- Köstner, I. (1960). Littera. *Acta et documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando*, I/2 (1), 61–62.
- Kunzler, M. (2002). Neubelebung der „Niederen Weihen“? Zur kirchlichen Beauftragung der Laien. W: S. Demel i in. (red.), *Im Dienst der Gemeinde. Wirklichkeit und Zukunftsgestalt der kirchlichen Ämter*. Münster: LIT Verlag.
- Kwiatkowski E., Makowski D. (2024). Nowe znaczenie posługi akolitu? Urząd akolity w perspektywie rozwoju obrzędów święceń i ustanowień. *Warszawskie Studia Teologiczne*, 37 (2), 138–162.
- Krakowiak, C. (2001). Teologiczne i normatywne zasady współpracy świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów. *Roczniki Teologiczne*, 48 (8), 35–76.
- Lameri, A. (2021). Posługi świeckich zakorzenione w chrzcie. *Anamnesis*, 27 (3), 113–115.
- Ledot, I., Imakulata Tere, M. (2023). Keterlibatan signifikat perempuan dalam liturgi gereja dalam terang dokumen „Motu Proprio Spiritus Domini”. *Jurnal Pendi-dikan Agama Katolik*, 23 (1), 185–205.
- Lengeling, E. J. (1966/1967). Die liturgische Versammlung und die Laien als Mitträger der Liturgie nach dem Zweiten Vatikanischen Konzil. *Jahrbuch für Christliche Sozialwissenschaften*, 7/8, 313–332.
- Lercaro, G. (1966). Epistola ad præsides Coetuum Episcoporum. *Notitiæ*, 2, 157–161.
- Lécuyer, J. (1970). Les Ordres mineurs en question. *La Maison-Dieu*, 102, 97–107.
- Loretan, A. (1994). *Laien im pastoralen Dienst. Ein Amt in der kirchlichen Gesetzgebung: Pastoralassistent I-assistentin Pastoralreferent/-referentin*. Freiburg: Universitätsverlag in Freiburg.

- Lucey, C. (1960). Littera. *Acta et documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando*, I/2 (2), 126–130.
- Makowski, D. (2023a). *Posługi współczesnego Kościoła*. Kraków: Wydawnictwo Miles.
- Makowski, D. (2023b). Liturgia z 1965 r. jako odpowiedź na zalecenia soborowej Konstytucji o liturgii świętej – aspekt liturgii mszalnej. *Łódzkie Studia Teologiczne*, 32 (4), 29–40.
- Makowski, D. (2024a). Między „starą” a „nową” liturgią. *Studium nad reformą liturgii rzymskiej w pierwszej fazie odnowy liturgicznej (1964–1967)*, Kraków: Wydawnictwo Miles.
- Makowski, D. (2024b). „Świeckość” postug stałych lektora i akolity. *Częstochowskie Studia Teologiczne*, 51, 187–203.
- Malchiodi, C. (1960). Littera. *Acta et documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando*, I/2 (3), 802–803.
- Małaczyński, F. (1963). Wychowanie alumna i kapłana przez liturgię. *Ruch Biblijny i Liturgiczny*, 16 (2–3), 113–123.
- Marini, P. (2007). *A challenging reform: realizing the Visio of the liturgical renewal, 1963–1975*. Collegeville, Minnesota: Liturgical Press.
- Martimort, A.-G. (1985). L’histoire de la réforme liturgique á travers témoignage de Mgr Annibale Bugnini. *La Maison-Dieu*, 162 (2), 125–155.
- Mazza, E. (2013). La partecipazione attiva alla liturgia. Dalla „Mediator Dei” alla „Sacrosanctum concilium”. *Ecclesia Orans*, 30, 313–334.
- McCarthy, I. (1960). Littera. *Acta et documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando*, I/2 (5), 343–345.
- Melendro, F. (1960). Littera. *Acta et documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando*. I/2 (4), 471–481.
- Midili, G. (2015). La Costituzione Liturgica „Sacrosanctum Concilium”, tra risultati e prospettive dei primi cinquant’anni. *Didaskalia. Revista de Feculdade de Teologia/Lisboa*, 45 (1), 179–209.
- Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum. Ordo Missæ*. (1969). Editio typica, Roma: Typis Polyglottis Vaticanis.
- Neuhäusler, I. (1960). Littera. *Acta et documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando*, I/2 (1), 690–709.
- Noe, V. (1983). Nel 20° anniversario della „Sacrosanctum Concilium”. Storia della Costituzione Liturgica. Punti di riferimento. *Notitiæ*, 20 (5), 252–269.
- Olano Y Urteaga, L. A. (1960). Littera. *Acta et documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando*, I/2 (4), 332–335.

- Paulus VI. (1966). Sollemniorem Reddunt „Pueri Cantores” cultum liturgicum. *Notitiæ*, 18, 154–156.
- Paulus VI. (1972). Motu Proprio datæ „Ministeria Quædam” disciplina circa primam tonsuram, ordines minores et subdiaconatus in Ecclesia Latina innovatur. *Acta Apostolicæ Sedis*, 64, 529–534.
- Pardy, I. V. (1960). Littera. *Acta et documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando*, I/2 (4), 6–61.
- Parzych-Blakiewicz, K. (2016). Laikat w Kościele. Refleksje teologiczne na kanwie „Lumen gentium”. *Studia Gnesnensia*, 30, 181–195.
- Pieronek, T. (1978). Teksty kościelnego prawa odnoszące się do liturgii. *Ruch Biblijny i Liturgiczny*, 31(2), 88–94.
- Pius XII. (1943). Litteræ Encyclicæ ad Venerabiles Fratres Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, Episcopos aliosque locorum Ordinarios pacem et communionem cum Apostolica Sede habentes: de Mystico Iesu Christi Corpore deque nostra in eo cum Christo coniunctione „Mystici Corporis Christi”. *Acta Apostolicæ Sedis*, 35, 193–248.
- Pius XII. (1947). Litteræ Encyclicæ ad Venerabiles Fratres Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, Episcopos aliosque locorum Ordinarios, pacem et communionem cum Apostolica Sede habentes: De sacra Liturgia „Mediator Dei et hominum”. *Acta Apostolicæ Sedis* 39, 521–595.
- Pius XII (1956). Litteræ Encyclicæ ad Venerabiles Fretres Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, Episcopos aliosque locorum Ordinarios, pacem et communionem cum Apostolica Sede habentes: De musica sacra „Musicæ sacræ disciplina”. *Acta Apostolicæ Sedis*, 48, 193–248.
- Polachirakal, A. C. (1960). Littera. *Acta et documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando*, I/2 (4), 204–208.
- Polak, M. (2023). Posługa katechisty w świetle Listu apostolskiego Antiquum ministerium papieża Franciszka. *Studia Warmińskie*, 60, 239–253.
- Pontificium Consilium de Legum Textibus Interpretandis. (1992). Responso ad propositum dubium. *Acta Apostolicæ Sedis*, 84, 541–542.
- Proniewski, A (2006). Kościół a świat. Recepcja i aktualność myśli Soboru Watykańskiego II. *Roczniki Teologii Katolickiej*, 5, 119–130.
- Przeczewski, W. (2013). Udział wiernych w kapłaństwie Chrystusa. W: J. Hadalski (red.), *Msza Święta – rozumieć, aby lepiej uczestniczyć* (97–100). Poznań: Wydawnictwo Hlondianum.
- Sacra Congregatio pro Disciplina Sacramentorum. (1949). Instructio ad locorum ordinarios pro postulanda Apostolicis Indultis: I) Oratorii domestici cum suis extensionibus; II) Altaris portatilis; III) Litandi Missam sine ministro et IV)

- Asservandæ Ssmæ Eucharistiæ in privatis sacellis. *Acta Apostolicæ Sedis*, 41, 493–514.
- Sacra Congregatio de Disciplina Sacramentorum. (1960). Littera. *Acta et documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando*, I/2 (3), 73–102.
- Sacra Congregatio pro Cultu Divino. (1970). Instructio tertia ad Constitutionem de Sacra Liturgia recte exsequendam. *Acta Apostolicæ Sedis*, 62, 692–704.
- Sacra Rituum Congregatio et Consilium ad Exsequendam Constitutionem de Sacra Liturgia. (1967). Declarationes. *Notitiæ*, 26, 39–45.
- Sacra Rituum Congregatio. (1898). Decretum. W: *Decreta Authentica Congregationis Sacrorum Rituum ex Actis eiusdem collecta eiusque auctoritate promulgata sub auspiciis SS. Domini Nostri Leonis Papæ XIII*, t. 1 (40–41). Romæ: Ex Typographia Polyglotta.
- Sacra Rituum Congregatio. (1900). Decretum. W: *Decreta Authentica Congregationis Sacrorum Rituum ex Actis eiusdem collecta eiusque auctoritate promulgata sub auspiciis SS. Domini Nostri Leonis Papæ XIII*, t. 3 (334). Romæ: Ex Typographia Polyglotta.
- Sacra Rituum Congregatio. (1965a). *Ordo Missæ, Ritus Servandus in celebratione missæ et De Defectibus in celebratione missæ occurrentibus*, editio typica. Città del Vaticano: Typis Polyglottis Vaticanis.
- Sacra Rituum Congregatio. (1965b). Decretum. Facultas conceditur legendi Evangelium Passionis Domini ab iis qui in ordine diaconatus non sunt constituti. *Acta Apostolicæ Sedis*, 57, 413–414.
- Sacra Rituum Congregatio. (1967). Instructio de musica in sacra Liturgia „Musicam sacram”. *Acta Apostolicæ Sedis*, 59, 300–320.
- Sacra Rituum Congregatio. (1971). Quæ hæc Sacra Congregatio suggerenda aut proponenda censeat Proximo futuro Concilio. *Acta et documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando*, I/3, 255–296.
- Sacrosanctum Oecumenicum Concilium Vaticanum II. (1964). Constitutio de Sacra Liturgia. *Acta Apostolicæ Sedis*, 56, 97–138.
- Sacrosanctum Oecumenicum Concilium Vaticanum II. (1965a). Constitutio dogmatica de Ecclesia. *Acta Apostolicæ Sedis*, 57, 5–71.
- Sacrosanctum Oecumenicum Concilium Vaticanum II. (1965b). Decretum de Ecclesiis Orientalibus Catholicis. *Acta Apostolicæ Sedis*, 57, 76–89.
- Schneiders, N. M. (1960). Littera. *Acta et documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando*, I/2 (4), 233–235.
- Schoenmaeckers, P. C. (1960). Littera. *Acta et documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando*, I/1, 126–130.
- Sikora, A. (2015). Chrzest jako źródło apostołstwa świeckich. *Teologia i Moralność*, 10 (1), 81–91.

- Szwagrzyk, T. (1957). Ministrant do mszy św. i jego ubiór. *Ruch Biblijny i Liturgiczny*, 10 (3–4), 317–322.
- Quint, E. G. (1960). Littera. *Acta et documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando*, I/1 (4), 604–606.
- Vitali, D. (2022). Ministero e ministeri nella chiesa. *Estudios Eclesiásticos. Revista de investigación e información teológica y canónica*, 97, 381–382.
- Wiltgen, M. R. (2001). *Ren wpada do Tybru. Historia Soboru Watykańskiego II*, tłum. A. Słowik. Warszawa: Klub Książki Katolickiej.
- Wittebols, I. P. A. (1960). Littera. *Acta et documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando*, I/2 (5), 196–197.
- Tonetti, G. (1960). Littera. *Acta et documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando*, I/2 (1), 243–245.

PERMANENT SERVICES OF CATECHIST, LECTOR AND ACOLYTE FOR WOMEN IN THE DISCUSSION ABOUT THE PRE- AND POST-VATICAN II COUNCIL

SUMMARY

The article presents the issue of the presence of women in the permanent ministries of lector, acolyte and catechist in the perspective of the Second Vatican Council. This shows the context of both the modification of minor orders in 1972 and the next reform of church discipline, allowing women to perform liturgical services, which will take place in 2021. The aim of the article was to highlight the complexity of the issue presented, emphasising not so much the significance of the change made by Pope Francis, but rather the individual aspects that led to it. Therefore, the text has been divided into three parts. The first part shows the reason for the changes, illustrating the situation related to the functioning of minor orders before the Second Vatican Council. The second chapter emphasised the theological value of the service of lay people in the Church, thus showing the foundation for the modification of the discipline regarding ministries lower than the diaconate. This made it possible to recognise the slow and ever-increasing access of women to individual liturgical functions, up to the point of enabling them to take on permanent ministries, which became the subject of the third chapter. The whole was concluded with a reflection on the presented issue. The article was written using the historical-synthetic method.

Article submitted: 07.03.2025; accepted: 09.04.2025.